

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐՈՒՆ ՍԱՍԻՆ ՆԻԻԶՈՒԻՔԻՆ 1967Ի ՆԱՄԱԿՍ ԵՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

ԶԱԽԷՆ ՄՍԸՐԼԵԱՆ

Ամերիկեան տարածուն շարաթաթերթ Նիւզուիքի¹ 2 Յունուար 1967ի թիւին մէջ² “Set Appointment in Ankara” խորագիրով, աւելի քան մէկ էջ գրաւող անստորագիր գրութիւն մը կար Խորհրդային Միութեան վարչապետ Ալեքսէյ Բոսիկինի Թուրքիոյ տուած այցելութեան առնչութեամբ³:

Գրութիւնը կը սկսէր յիշեցնելով թէ երկոտասնեակ մը ռուս-թրքական պատերազմներ տեղի ունեցած էին անցեալ 300 տարիներուն եւ «սարիմալի յիշողութիւնները նորոգուած էին երբ Ստալին 1945ին Տարտանէլի եւ Վոսփորի նեղուցներուն հսկողութեան մէջ բաժին մը ուզած էր»: Ոչ մէկ յիշատակութիւն կար, կարս եւ Արտահան նահանգներուն պահանջին մասին, որ կատարուած էր նոյն տարին: Շարաթաթերթը ապա կ'անդրադառնար Թուրքիոյ վարչապետ Տեմիրէլի բաղձանքին թէ՛ «թրքական կառավարութեան անկեղծ փափաքն է որ Սովետ-թուրք յարաբերութիւնները զարգանային ազգային գերիշխանութեան, հողային ամբողջականութեան, իրաւունքներու հաւասարութեան եւ իրարու ներքին քաղաքականութեան չմիջամտելու սկզբունքներուն վրայ»: Յայտնի էր Թուրքիոյ վարչապետին միտք բանին՝ «հողային ամբողջականութեան» երաշխաւորութիւնը ձեռք ձգել:

Նիւզուիքի յօդուածագիրը ապա իր հազիւ-քօղարկուած մտահոգութիւնը կը յայտնէր, թէ՛ Թուրքիան Եւրոպայի նման այլեւս խորհրդային գինուորական անմիջական վտանգ չէր տեսներ, եւ կ'ուզէր թուլցնել իր կապերը ԱՄՆի հետ, առանց վտանգելու զանոնք եւ թէ՛ Անքարան կ'ուզէր - շարաթաթերթին բառերով - Արեւելք եւ Արեւմուտք իրարու դէմ խաղալ լաւագոյն տնտեսական եւ դիւանագիտական պայմաններ ապահովելու համար իրեն:

Գրութենէն զգալի էր որ ամերիկեան կողմը գոհ չէր մնացած Բոսիկինի այցելութենէն եւ Թուրքիոյ ղեկավարութեան կեցուածքէն:

Զգալով այս մօտեցումը՝ պատեհ գտայ առիթը Նիւզուիքին նամակ մը գրելու եւ բսելու որ Խ. Միութիւնը իրաւունք չունէր Թուրքիոյ հողային ամբողջականութիւնը երաշխաւորելու, քանի կար անլոյծ հայկական հարցը:

Տարօրինակ զգացում մը ունէի որ նամակս պիտի տպէին:

Այդպէս ալ եղաւ: Նամակս յատուկ կարեւորութեամբ տպուեցաւ Նիւզուիքի 23 Յունուար 1967ի թիւին մէջ, քանի նամակիս կողքին տպուած էր Տեմիրէլի նկարը, որուն տակ գրուած էր “Demirel: Whose Territory”, իսկ նամակիս իրենց կողմէ տրուած էր յատկանշական խորագիր մը՝ “Your Land is My Land”: Նամակս փոքր յապաւման ենթարկած էին եւ թիւերու մանր բայց յատկանշական փոփոխութիւններ կատարած: Ստորեւ իմ դրկած նամակիս պատճէնը:-

December 31, 1966

Editor
Newsweek
444 Madison Avenue
New York, N.Y. 10022

Dear Sir,

Recently the Turkish and Soviet Prime Ministers agreed that Soviet-Turkish relations develop, among other things within the principles of territorial integrity (International, January 2). I consider this as peace established on injustice. The Soviet government has no right to guarantee the territorial integrity of Turkey, as long as there are 5 million Armenians in Armenia or the Diaspora, who rightfully claim part of this territory as theirs. It should be remembered that the Armenians were forcibly ejected out of their 3000 years old homeland and gave 2 million victims during 1915-21, in the first genocide of the 20th century.

The Western as well as the Soviet press in general ignored the massive spontaneous demonstrations of 100,000 Armenians shouting "we want our lands, we want our lands" in the streets of Yerevan, capital of Soviet Armenia, on April 24, 1965. Armenians have not and won't relinquish their rights in their occupied homeland of what is now called Eastern Anatolia.

Zaven Messerlian, M.A.
Instructor of History
Armenian Evangelical College

*Ստորեւ նամակիս տպուած ձեւը Նիւզուքի մէջ⁴, եւ Ազգակի⁵ մէջ երեւցած
հայերէն թարգմանութիւնը որ ամէնէն մօտն էր գրութեանս.*

"Your Land Is My Land

Turkish Premier Suleyman Demirel is quoted as hoping that "Soviet-Turkish relations ... will develop within the principles of ...territorial integrity" (INTERNATIONAL, Jan. 2). I consider this as peace established on injustice. The Soviet Government has no right to guarantee the territorial integrity of Turkey, as long as there are 5.5 million Armenians in Armenia or the Diaspora, who rightfully claim part of this territory as theirs. It should be remembered that the Armenians were ejected from their 3000-year-old homeland and should not be forgotten that 1.5 million of them were slaughtered in 1915-21 - the first genocide of the twentieth century.

Armenians have not and will never relinquish their rights in their occupied homeland of what is now called Eastern Anatolia.

Zaven Messerlian, M.A.
Instructor of History
Armenian Evangelical College
Beirut, Lebanon

LETTERS

Protest and Patriotism

Many Americans express wonder about and outrage for the fate of German who, apparently without protest, allowed himself to be victimized as helplessly innocent human being (German, Jan. 19). The explanation seems to be: "I had been in those German shoes. I would have shaken my outrage from the stockings." Would we have?

There are at least two major reasons exhibiting against a citizen protesting his country's activities in time of war. First, when one's country is locked in battle, obviously every patriotic citizen supports his country's war effort regardless of the heavy it takes. Second, when a citizen is at war, and even when it isn't, the government and communication media, except for rare occasions, do not promote the facts in the public fully and frankly.

It follows that we should not be shocked or outraged when other nations fail to approve their government's activities in time of war. They merely behave as most Americans are behaving today with the U.S.A. embedded in fighting in Vietnam. They give their local support to the war and its destruction out of a sense of patriotism and their ignorance and ignorance of what is really being done.

JOHN WITTELL

State College, Pa.

Your Land Is My Land

Turkish Premier Ismet Inönü is quoted as hoping that "Soviet-Turkish relations . . . will develop within the principles of . . . territorial integrity" (INTERNATIONAL, Jan. 23). I wonder that as peace unfolded in Istanbul. The Soviet Communists had no right to guarantee the territorial integrity of Turkey as long as there are 3.5 million Americans in Armenia or the Disposses, who rightfully claim part of this territory as theirs. It should be remembered that the Armenians were evicted from their 3,000-year-old homeland, and it should not be forgotten that 1.5 million of them were slaughtered in 1915-21—the first genocide of the twentieth century.

Armenians have not and will never re-

Demirel: Whose territory?

linquish their rights in their occupied homeland of what is now called Eastern Armenia.

LARRY MAMMIS
Instructor of History
American Evangelical College
Beaumont, Louisiana

"Second Homeland"

Your comment on Jewish Arabics concerning Saudi's decision to reside in the United Arab Emirates, even without significant facts (NEWSWEEK, Jan. 23).

The U.A.E. is controlled by Arabs and Muslims all over the world in the cultural and religious sense of the Arab rulers and of Islam. It has always been a sacred homeland to all Arabs and it has never ceased to be before accepting its obligation of hospitality. It is not the practice of Arabs to own over a man, and President Gamal Abdel Nasser, as a true Arab, has honored this tradition by allowing to exiling Saudi's request to live in Egypt.

JANE HAVESIN

Cairo, Egypt

Cars: Means or End?

One thing that impresses me about your article on the transportation problem (NEWSWEEK, Jan. 23) is the unwillingness of Americans to think in new patterns. This hesitancy is appalling when one considers that this country has always been respected for its inventiveness and willingness to change. This disinclination to change patterns of thinking can be linked to the recent effort of the automobile industry to establish its product not as a means, but as a lifestyle and as itself.

Undoubtedly man has always extended his physical world symbolically, but by encouraging such thinking, the advertising industry of Madison Avenue has very well stopped any natural inclination to reach an intent that we would rather die as a society than change.

ROBERT MYERS

Minneapolis, Wis.

• You fail to discuss the only feasible solution to the problem posed. The problem is that there are too many people in too small an area. The solution lies not in better methods of moving these people about within the area, but in reducing the necessity for the movement.

Traffic, research and money should be directed toward developing a comprehensive system for the transportation and migration of suburban and periodicals. Then people can live in one place, work in the same place, go to school in the same place, enjoy recreation in essentially the same place and thus eliminate the transportation problems as well as numerous other problems caused by urban congestion.

W. E. McKIN

Tamara, Calif.

LETTERS TO THE EDITOR, WITH WRITER'S NAME AND address, should be sent to: NEWSWEEK, 633 Madison Avenue, New York, N.Y. 10022.

SAVE

6 1/2 %

is tax free,
politically stable business

ABSOLUTE
SAFETY
IN COMPLETE CONFIDENCE
WITH SOUND BANKING PROCEDURES

- confidential accounts
- U.S. dollar accounts with interest and free right of withdrawal
- sterling accounts
- immediate withdrawal
- no report of accounts to any government
- conservative, experienced management

FRANK W. PEARSON, President

COMPLETE INTERNATIONAL
TRUST SERVICES

British-American Bank
LIMITED

25 Abchurch Lane, London, E.C. 4
Private Mail Bag 75,
Nicosia, Cyprus

☐ BRITISH CURRENCY

☐ TRANSFER TO YOUR ACCOUNT

Amount transferred _____

Name _____

Address _____

City _____

Country _____

Թուրքիոյ վարչապետ Սուլէյման Տենիրէլ յոյս յայտնեց, թէ «թուրք եւ խորհրդային յարաբերութիւնները կը զարգանան հողային ամբողջականութեան սկզբունքին հիման վրայ»: Ասիկա կը նկատեմ խաղաղութեան հաստատումը անարդարութեան մէջ: Խորհրդային կառավարութիւնը իրաւունք չունի երաշխատելու Թուրքիոյ հողային ամբողջականութիւնը, այնքան ատեն, որ 5.5 միլիոն հայեր կան Հայաստանի կամ սփիւտքի մէջ: Պէտք է յիշել, թէ հայերը տեղահանուեցան իրենց 3000 տարուան հայրենիքէն ու պէտք չէ մոռնալ, թէ 1915-21ին, մէկուկէս միլիոն հայեր ջարդուեցան, ենթարկուելով քսաներորդ դարուն առաջին ցեղասպանութեան:

«Հայերը չեն հրաժարած եւ երբեք պիտի չհրաժարին այն իրաւունքներէն, իրենց բռնագրաւուած հայրենիքէն, որ այսօր Արեւելեան Անատոլիոյ կը կոչուի»:

Ինչպէս կ'երեւի՝ Նիւզուիք զեղչած էր Մեծ Եղեռնի յիսնամեակին առթիւ Երեւանի մէջ տեղի ունեցած ցոյցի մասին ակնարկութիւնս, հայոց թիւը 5էն 5.5 միլիոնի բարձրացուցած էր եւ հայոց վրայ գործադրուած ցեղասպանութեան զոհերու թիւը 2 միլիոնէն 1.5 միլիոնի նուազեցուցած էր, առաւել աւելցնելով «եւրեք» բառը վերջին պարբերութեան մէջ:

Նիւզուիքի խմբագրութեան կողմէ Joan Wharton անթուակիր շրջաբերականշնորհակալական նամակ մը դրկած էր տողերս գրողին, ներփակելով Նիւզուիքի ամերիկեան հրատարակութենէն նամակս պարունակող էջը: Ամերիկեան տպագրութիւնը (որ ի տարբերութիւն միջազգային տարբերակին աւելի լաւորակ թուղթի վրայ տպուած էր) վերջին պարբերութեան մէջ տարբերութիւն մը ունէր: Հոն գրուած էր “Armenians won't relinquish their rights in their occupied homeland of what is now called Eastern Anatolia”⁶: Երբեք բառը որ ի սկզբանէ գրած չէի, հոս չէին դրած:

Որքան որ կրցանք հաստատել՝ նամակիս մասին առաջին հայկական անդրադարձը Ենի Կազեթէ թրքական թերթէն առնելով տուաւ Փարիզի Յառաջօրաթերթը, 28 Յունուար 1967ին, փոքր բայց յատկանշական սխալով մը⁷: Ազդակ որ չորս էջերով լոյս կը տեսնէր այդ շրջանին, իր չորրորդ էջին վրայ 30 Յունուար 1967ին տուաւ նամակիս թարգմանութիւնը եւ յարակից գրութիւններ՝ թարգմանաբար տրուած թրքական Ենի Կազեթէէն, մեծ խորագիրերով՝ «Հայկ. Պահանջներուն Արձագանգ Թուրքիոյ Մէջ. Հայերը Ընթուստացան Եւ Մենք Ստիպուեցանք Տարագրել Ձիրենք... Հայու Մը Նամակը Ամերիկեան Նիւզուիք Շաբաթաթերթին... Խորհրդ. Միութիւնը Իրաւունք Չունի Երաշխատելու Թուրքիոյ Հողային Ամբողջականութիւնը»⁸: Յաջորդ օր *Զարթօնք*, որ նմանապէս չորս էջով լոյս կը տեսնէր, լուրը տուաւ երկրորդ էջին վրայ, մէկ սիւնակով՝ «Թուրք Մամուլ. Ջաւէն Մարդեանի Հակաթուրք Ելոյթը Նիւզուիք Հանդէսին Մէջ» խորագիրով, թարգմանաբար տալով Ենի Կազեթէէն: *Զարթօնք* տուաւ միայն նամակս առանց Ենի Կազեթէի մեկնաբանութիւններուն, բացի ներածական տողերէ⁹:

ՀՅ Դաշնակցութեան մամուլը եւ ՌԱ Կուսակցութեան մամուլը նամակը ընդհանրապէս տուին, փոխադարձաբար Ազգակէն կամ Զարթօնքէն արտատպելով: Այսպէս, Պոստոնի Հայրենիք օրաթերթը Ազգակի խորագիրերով եւ նոյնութեամբ տուաւ իր 7 Փետրուար 1967ի թիւով, իսկ Գահիրէի Արեւ օրաթերթը իր 15 Փետրուար 1967ի թիւով, Պոստոնի Պայքար օրաթերթը իր 15 Մարտ 1967 թիւով¹⁰: Այլ թերթեր տեսնելու առիթ չունեցանք:

ՄԴ Հնչակեան մամուլը, սկսելով Պէյրութի Արարատ օրաթերթէն, Համայնավար Յառաջ Գրական-Հասարակական շաբաթաթերթը, Տիկ. Լիւսի Թոսպաթի Այգ օրաթերթը, Հայ կաթողիկէ Մասիս եւ Անդրանիկ Մառուկեանի Նայիրի թերթերը եւս չանդրադարձան նամակիս, թէեւ անդրադարձ կար թրքական հակազդին:

Նամակս գրած էի անձնական հանգամանքով, թէեւ անդամ էի Հայ Դատի Հետապնդման Առժամեայ Կեդրոնական Վարչութեան կից գործող Քարոզչական Յանձնախումբին: Ուզած էի անհատաբար եւ անկախօրէն գրել անձնական կարծիքս: Նամակին տակ, ստորագրութեանս ներքեւ գրած էի «պատմութեան դասատու Հայ Աւետ. Գոլէճի մէջ»:

Ենի Կազեթէի գրութիւնը այս նամակին մասին սփիւռքահայ թերթերուն (հաւանաբար պոլսահայ մամուլին մէջ թարգմանաբար տպուած) լրատուութեան գլխաւոր աղբիւրն էր: Թրքական թերթը կը գրէր. «Անցեալ շաբաթ, արտասահմանի հայերը, Թուրքիոյ դէմ բազմաթիւ քարոզչութիւններ ըրին: Նախ ամերիկահայ ամենէն շատ կարդացուած մէկ պարբերաթերթին՝ «Նիւզուիք»ի մէջ Պէյրութէն հայ փրոֆեսոր մը նամակ մը հրատարակեց, մեղադրելով Խորհրդային Ռուսիան, աւելի ճիշդը Թուրքիան, առարկելով որ «Արեւելեան Անատոլուն հայերունն է եւ իբր այդ՝ Ռուսիա չի կրնար երաշխաւորել Թուրքիոյ հողային ամբողջութիւնը (առանձին կու տանք այդ նամակը)»:

Ենի Կազեթէ ապա կ'անդրադառնար Մոնթէպելլոյի քաղաքապետական ժողովի որոշումին՝ հայոց ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակին հանրային պարտէզի մը մէջ կանգնեցնելու յուշարձան մը: Ապա կը նշէր թէ Նիւ Եորքի ՄԱԿի շէնքին առջեւ հազարաւոր հայեր հաւաքուելով ցոյց ըրած էին Թուրքիոյ դէմ, պահանջելով որ Միջազգային Դատարան մը կազմուի: Թերթը կ'աւելցնէր. «Ասով ալ չքաւականացան, եւ այդ հայերը աղերսագիր մը տուին Միացեալ Ազգերու Փոքրամասնութեանց Պահպանման Յանձնախումբին, եւ պահանջեցին որ Թուրքիա դատուի 1915ի «ցեղասպանութեան» առթիւ, իբր մարդկութեան դէմ յանցանք գործող»:

Ապա թրքական ակնոցով դիտելով Ենի Կազեթէ կ'անդրադառնար հայոց պատմութեան, հասնելով մինչեւ «ըմբոստութիւն ու տարագրութիւն» կրկնելով թրքական սուտերը թէ հայերը ոչ մէկ առնէն մեծամասնութիւն էին Վանի եւ Պիթլիսի նահանգներուն մէջ: Վերջաւորութեան թերթը կը գրէր. «պատմութեան մէջ յիսուն տարի առաջ պատահած եւ մոխրացած դէպքերու վերադարձումը ցաւ կը պատճառէ այն 77 հազար հայերուն, որոնք Թուրքիոյ մէջ կ'ապրին իբր հաւատարիմ եւ լաւ հայրենակիցներ: Մեր այս հայրենակիցները ազատ եւ երջանիկ են, եւ ամոնք են որ ամենէն աւելի իրացուցած են բուրք մշակոյթը»¹¹:

Ծիծաղելի այս եզրակացութիւնը անշուշտ կը հերքուի Սեպտ. 5-6, 1955ի հակայոյն եւ հակահայ արիւնայի դէպքերով, պոլսահայութեան մէկ մասին

արտագաղթով եւ ազատօրէն արտայայտուելու անկարողութեամբ՝ նուազագոյնը ըսելու համար:

Ազգակ օրաթերթը 31 Յունուար 1967ի թիւին առաջին էջի աջ անկիւնը «Ակնարկ» խորագիրը կրող եւ «Անհրաժեշտ Աշխատանք Մը» ենթախորագիրով սիւնակի մը մէջ X ստորագրութեամբ կը գրէր:

«Երեկ հրատարակեցինք պէյրութահայ փրոֆեսէօրի մը մամակը, որ լոյս տեսած է ամերիկեան «Նիուզուիք» շաբաթաթերթին Յունուար 23ի թիւին մէջ:

Անկախ մամակին պարունակութենէն, որուն տակ աներկբայօրէն կը ստորագրէ ամէն հայ, հոն արտայայտուած հիմնական գաղափարը կէտ առ կէտ հարազատ նկատելով իր մտածումներուն, այդ մամակին «Նիուզուիք»ի նման մեծատարած շաբաթաթերթի մը մէջ հրատարակուած ըլլալու իրողութիւնը ուշադրութեան արժանի երևոյթ է եւ կարօտ է անդրադարձի:

Պէտք է խոստովանիլ, եւ դառնօրէն, թէ միջազգային մամուլը յաճախ ժխտ եղած է [հայ] ժողովուրդին եւ մեր դատին նկատմամբ: Դիշդ է, երբեմն կը խօսին մեր մասին, բայց ատիկա՝ պարագայական առիթներով, մեր ձեռներեցութիւնը կամ վերապրումի կամքը քննադատելու համար: Շնորհակալ ենք: Ներկայիս սակայն բան մը փոխուած է մեզի հանդէպ ու պատճառը շատ հասկնալի է: Մեծ եղեռնի յիսնամեակին առթիւ արտայայտուած համազգային փրոփումը ու նաեւ Միացեալ Ազգերուն կատարուած դիմումները որոշ արձագանգ կը գտնեն միջազգային մամուլին մէջ: Այս ուղղութեամբ ստացուած արդիւնքը քաջալերական է:

Երբ «Նիուզուիք» կը հրատարակէ պէյրութահայ Զաւէն Մարրլեանի մամակը, գործնականօրէն իր բազմամիլիոն ընթերցողները հաղորդակից կը դարձնէ այն զգացումներուն եւ քաղաքական գիտակցութեան, որ ունի անհրաժեշտ ժողովուրդ մը:

Մենք ալ սակայն այս ուղղութեամբ աշխատանք ունինք կատարելիք: Ունինք գիտնականներ, գրագէտներ, օտար լեզուով արտայայտուող հրապարակագիրներ, որոնք աշխարհի ամէն անկիւն դէր մը ունին կատարելիք: Իրաքանչիւրը դեպքան մըն է իր գտնուած միջավայրին մէջ եւ կրնայ քաղաքական մտայնութիւններու մէջ ի նպաստ հայկական դատին մթնոլորտ ստեղծել:

Կասկած չկայ նաեւ, թէ բոլոր այդ ներկայացուցիչները ունին իրենց անձնական բարեկամները, գիտնական, գրագէտ կամ հրապարակագիր, որոնց խօսքը կշիռ կրնայ ունենալ եւ որոնք պիտի զգան, թէ միջազգային խաղաղութեան եւ արդարամտութեան ի նպաստ ձայն բարձրացնելը պատուաբեր գործ մըն է:

Այս աշխատանքը կը սպասուի գիտակից ամէն հայէ»¹²:

Բազմաթիւ հեռաձայնային հաղորդակցութիւններ եւ նամակներ ստացայ նամակս գնահատող հարազատներէ, բարեկամներէ, ինծի անձնապէս անձանօթ ազգայիններէ եւ նոյնիսկ հայասէր հոլանտացիէ մը: Նիկոսիայէն երէց սերունդի ազգայիններէն Տոքթ. Ռ. Թագուորեան 25 Յունուար 1967 թուակիր իր լուսանկարին ետեւ գրած էր. «Խաճոյքով կարդացինք Newsweek-ի 23 Յունուար 1967 թիւին մէջ երեւցած մամակնիդ Ռուսօ-թուրք վատ

համաձայնութեան շուրջ մեր պատմական հողերուն մասին: Խորապէս կը գնահատենք ըրածդ»:

Հոլանտացի G.A. Schotel որ Nedeco ընկերութեան մէջ կ'աշխատէր Թեհ-րան, իր 16 Փետրուար 1967 թուակիր նամակով կ'ըսէր թէ Նիւգուլի մէջ նամակս կարդալէ ետք յանկարծական փափաքը ունեցած էր գրելու: Նամակին մէջ, ան կ'ըսէր թէ պատմութիւնը սիրող մըն էր, հայ ժողովուրդի պատմութեան մասին կարդացած էր Սումէրի, Ակկադի, էլամի, Բաբելոնի եւ Իրանի պատմութեան շրջագիծէն ներս: Կը ցաւէր որ Արեւմտեան երկիրներուն մէջ հայոց պատմութեան մասին քիչ գիտեն, եւ թէ ինք տարուան ընթացքին հանգստեան կոչուելով Հոլանտա պիտի վերադառնար եւ առաջին առթիւ հայոց պատմութեան լուրջ սերտողութեան պիտի լծուէր: Ապա կը խնդրէր անգլերէն, ֆրանսերէն եւ գերմաներէն հայոց պատմութեան գիրքերու ցանկ մը: 2 Մարտ 1967ին պատասխանեցի եւ գոհացում տուի իր փափաքին¹³:

Չուշացաւ թրքական հակազդը: Նայիրի Շարաթաթերթը իր 5 Փետրուար 1967ի թիւով տուաւ Ենի Կազեթէի մէջ Հիքմէթ Պիլի «Յեղասպանութիւնը Այսօր Ի՞նչպէս Կ'ըլլայ» թունալից գրութիւնը: Պիլի գրութիւնը յստակօրէն նամակս չէր յիշեր, բայց կը գրէր «Իմա կեցած տեղերնին եթէ ելլեն եւ ատեն մը Պէյրութն եկած գրգռութեանց պէս, Քալիֆորնիայէն ալ, Թուրքիոյ դէմ յուշարձան տնկելու պատրուակով դարձեալ շարունակեն հակառակութիւնը՝ այն ատեն չեմ գիտեր, պոլսահայերը տեղերնին հանգիստ պիտի կրնա՞ն մնալ»:

Պատմութեան համար լրիւ կու տանք գրութիւնը: Կ'արժէ ուշի ուշով կարդալ յատկապէս վերջին պարբերութիւնը, որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ պոլսահայութեան սպառնալիք: Անդրանիկ Մառուկեանի Նայիրի Շարաթաթերթը, որ տուած էր գրութիւնը, խմբագրական ծանօթագրութեան վերջաւորութեան գրած էր. «Ապագայ որեւէ դէպքի պարագային, այս գրութիւնը փաստ մըն է Թուրքերու ԿԱՆԽԱՍՏԱԾՈՒԱԾՈՒԹԵԱՆ ...» (գլխագրումը Նայիրի խմբագրութեան կողմէ)¹⁴:

«ՏԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՅՍՕՐ ԻՆՉՊԵՍ Կ'ԸԼԼԱՅ

Ատենին, Օսմանեան կայսրութեան Արեւելեան Նահանգներուն մէջ, թուրքերուն հետ Հայերն ալ կ'ապրէին որպէս փոքրամասնութիւն: Դարեր շարունակ հանգիստ կեանք վարած են անոնք, պահելով իրենց կրօնը եւ ինչքը: Այս երկու ցեղերուն պատկանող ժողովուրդները այնքան սերտ կապուած էին իրարու, որ մինչեւ այսօր կը պատմուի թէ գործով հեռու տեղ ճամբորդող Թուրքերը նոյնիսկ իրենց զաւակներն ու կիները Հայ դրացիներուն կը վստահէին: Այս վստահութեան արժանի ըլլալու համար, Հայերն ալ, նոյնիսկ իրենց անձնական կեանքին մէջ հայերէնէ աւելի թուրքերէն կը խօսէին, Թուրք երաժշտութենէն կ'ախորժէին, Թուրքերու կողմէ լրուած մանր արհեստներու եւ առեստուրի ասպարէզին մէջ լաւ դրամ կը շահէին:

Սակայն եղած է ժամանակ մը, որ Անատոլոյի մէջ հանգիստ եւ խաղաղ կեանք վարող եւ փոքրամասնութիւն կազմող այս Հայերը՝ զոհ գացած են կարգ մը արկածախնդիրներու գրգռութեանց: Այդ գրգռութեանց

մէջ Օսմանեան կառավարութիւնը ներսէն թէ դուրսէն քայքայել փորձող օտար պետութիւններն ալ դեր մը խաղացած են: Ատկէ վերջ, խելո՞ճ Հայերուն ոչ հանգիստ եւ ոչ ալ ապահովութիւն մնացած է:

Պատմութեան վերջաւորութիւնը յայտնի է:

Հիմա, Հայերուն մեծ մասը, Բալիֆորնիոյ «*Մոնթէպելլօ*» շրջանին մէջ գտնուողներուն պէս, Պէյրութի «*Նեհիր*» եւ «*Չարչափուք*» կոչուած քիթեղեայ թաղերուն մէջ պանդուխտի կեանք մը ապրելու տաժանքին մէջ են:

Յեղասպանութիւնը, ստուգաբանօրէն, հասարակաց հողի մը վրայ ապրող երկու ցեղերէն մէկուն բնաջնջումն է միւսին կողմէ: Ներկայիս արտասահմանի Հայերը, ատենը մէկ, կէս դար առաջ Արեւելեան Անատոլիոյ մէջ Թուրքերուն կողմէ ցեղասպանութեան ենթարկուիլին յիշելու եւ պնդելու հիւանդութեամբ մը բռնուած են:

Խօսք մը կայ. - «Բնացող մարդուն օձն իսկ չի խայթեր» կ'ըսեն: Մեր Անատոլիոյ Հայերը ի՞նչ պատճառով արդեօք բողոքող են ցեղասպանութեան մը դէմ: Արդեօք Հայերը հանգիստ-հանգիստ, խելօք-խելօք նստած էին եւ իրենց կիներն ու զաւակները անգամ Հայերուն վստահելէ հաճոյք զգացող Թուրքերը ինչէ՞ն արդեօք մէկէն ի մէկ Հայերը ջարդելու եւ բնաջնջելու մասին մտածեր են, այն ալ եթէ ճիշդ է ըսուածը:

Պէյրութէն ճանչցած մէկ հայս (որ հայրենիքը իր խարբերոցի հօրմէն գիտէր) երբ հայ գաղթականութեան մասին խօսք բանայինք՝

- «Իրաւունք ունիք, եղբայր, կեցած տեղերնին Ապտիլ Համիտի կառքին վրայ ռումբ դնողները ես անգամ երկրէն դուրս կը նետէի...»:

Կ'ըսէր, եւ այդպէս, գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար, ողջմտութեամբ կ'արտայայտուէր:

Ահա, այսօր եւս հայկական խնդրին մասին ըսուելիք միակ խօսքը՝ Պէյրութցի Հայուն ըսածէն տարբեր չէ:

Այսօր, Պոլսոյ մէջ, որքան ալ սակաւաթիւ, մեր Հայ հայրենակիցները կ'ապրին որպէս փոքրամասնութիւն: Անոնց կեանքի մակարդակը եւ բարեկեցութիւնը երբեմն մեզ, Թուրքերս անգամ նախանձի մղելու աստիճանին չափ բարձր է: Ամէն մարդ կ'ընդունի թէ այս հայրենակիցները Պոլսոյ եւ ամբողջ Թուրքիոյ բարիքներէն մեզմէ աւելի կ'օգտուին: Հարցնող փնտռող չկայ: Պատրիարքնին կ'ընտրեն, պաշտամունքնին կը կատարեն, իրենց հասոյթին համեմատ կ'ապրին, օր կ'անցընեն: Հիմա, կեցած տեղերնին եթէ ելլեն եւ ատեն մը Պէյրութէն եկած գրգռութեանց պէս, Բալիֆորնիայէն ալ, Թուրքիոյ դէմ յուշարձան տնկելու պատրուակով դարձեալ շարունակեն հակառակութիւն ընել՝ այն ատեն, չեն գիտեր, Պոլսահայերը տեղերնին հանգիստ պիտի կրնա՞ն մնալ:

Ներսէս գրեթէ կը պաղատիմ.

- «Մի ընէք... Չգեցէք սա սիրուած, աշխատասէր եւ քաղաքացիութեամբ թուրք հայրենակիցները... Չանոնք ալ Պոլսոյ յոյներուն մի նմանցնէք...»՝ ըսելս կու գայ:

Այս դարուս ցեղասպանութիւնը այլեւս առաջուան պէս չ'ըլլար: Յեղասպանութիւնը՝ Թուրքիայէն դուրս խելո՞ճ եւ գաղթական ապրող հայ մնացորդներուն ընտրած այս նոր ճամբայով կը կատարուի: Այլեւս դիրքին դիրքին մէկը միւսը չի կրնար ջարդել, բայց անգամ մը օդը անշնչելի դառնալու աստիճանին չհասնի: Ահա այն ատեն Պոլսոյ մէջ ալ մէկ հա-

տիկ հայ չի մնար: Որովհետև անոնք միակ ելքը հայրենիքի այս վերջին պատառն ալ փախչիլ երթալուն մէջ կը փնտռեն...»¹⁵:

SAYFA: 2

YENİ GAZETE

ADRES: Molla Feneri Sokak
39 - 37 Cağaloğlu - İstanbul

DÜŞÜNCELER...

HİKMET BİL

Bugün genosid nasıl oluyor?

Bir zamanlar azınlık hâlinde, Osmanlı İmparatorluğunun doğu illerinde, Türklerin yanında Ermeniler de yaşıyordu. Bunlar, yüzyıllar boyunca müreffeh bir hayat sürmüşler, dinalarını ve geleneklerini en katça muhafaza etmişlerdi. Bu iki irki mensup insanlar birbirlerine öylesine kaynaşmışlardı ki, bugün bile hâlâ anlatılır. Uzakça bir yere iş için gidecek Türkler, çocuklarına, hatta karılarına bile komşuları Ermenilere emanet etmekten öce bir zevk duyar hâle gelmişlerdi. Bu tilmada lâzık olmak için Ermeniler de Ermenilerden çok özel hayatlarında bile Türkçe konuşurlar. Türk azınlığından zevk alırlar. Türklerin boş birakışları kılıçlı zamanlardan ve theoretten hol bol para kuzurardı.

Fakat bir zaman gelmiş. Anadolu'da sâkin ve rahat yaşayan bu azınlık Ermeniler, bazı mücerreciler tarafından kışkırtılmışlardır. Bu kışkırtmada Osmanlı İmparatorluğunu içten olduğu gibi, dıştan da parçalamak sevdasına katılan devletlerin rolleri olmuştur. Zavalı Ermenilerin şue bundan sonra ne rahatları, ne de huzurları kalmıştır.

Hikâyesini aynı mülüm.

Sindli Ermenilerin çoğu Kaliforniya'nın «Montebello» kasabasında olduğu gibi Beyrut'un «Nehir» soys «Çarçabık» adlı tenekâ mahallelerinde gurbet hayatı yaşamak zorunda olmuşlar.

Genosid, ilen dilinde, müsterek bir toprak parçası üzerinde heraberce yaşayan iki ırktan birinin, ötekini yok etmek anıma mune kullunadır. Sindli gurbetkârlı Ermeniler durup durup Türklerin Doğı Anadolu'daki Ermenileri ya da yitirdi önes bir genosid'e tâbi tutuşlarını hatırlama ve idelle sine sevdasına tutulmuşlardır.

Hani bir söz vardır: «Uyuyan insanı

yılan bile sokmaz» derler. Bütün Anadolu Ermenileri neden acaba bir genosid'den şikâyetçiler? Onlar sâkin sâkin, müstüm müstüm evlerinde oturmuşlar da, karılarını ve çocuklarını bile onlara emanet etmekten hoşlanan Türkler neden acaba bîrdenbîr o da doğru ise Ermenileri keşp yok etmeyi düşünmüşlerdir?

Beyrut'ta tanıdığım bir Ermeni (ki memleketi Harput'u bahamandan nahen bî lirdi) ne zaman Ermeni tehcirinden söz açsın:

«— Hakhamız birader, durup dururken Abdülhamid'in arabamı benim hıyanetini ben bile olsun memleketten atırdım...»

Derdi ve böyle belki bilerek, belki de bilmeyen sâkin sâkin dile getirirdi.

İşte Ermeni hikâyesi için bugün söylenilecek tek söz gene-de Beyrutlu Ermeni'ninkinden farklı değildir.

Hâlen İstanbul'da sayıları pek az da olsa azınlık hâlinde Ermeni vatandaşlarımız yaşamaktadırlar. Onların refah seviyeleri, konuşmaları bile Türkler'i zaman zaman kışkırtıracak niteliktedir. İstanbul'un ve bütün Türkiye'nin müstetirlerinden bu vatan dâdâlarımız, herbes kabul eder ki, bizlerden daha çok faydalanmaktadırlar. Karşınları gördüklerini yoktur. Patirkerkul seçerler. İndetlerini yaparlar, geleceklerine göre yaparlar. Kendilerine göre şinlerini gön etmektedirler. Sindli durup dururken bir zamanlar Beyrut'tan gelen tahrikler mısallı Kaliforniya'nın Montebello'sundan Türkler aleyhine amsi dikme teklifinde tekrar akast mege devam ederse, o zaman hümmem ki İstanbul'dakiler yerlerinde artık rahat oturabilirler mi?

İçtimlen adeta yalvararak:

«— Yapanaym... Birakin şu seçimni, çalışkan ve kendi hâlindeki Türk vatandaşları... Onları da İstanbul'daki Rumlara benzetmeyin...»

Diyeşim geliyor.

Yüzyıllarda artık genosid ektâbi gibi olmuyor. İşte Türkiye dışındaki zavalı gurbet Ermeni azınlıklarının seçtikleri bu yeni yolla oluyor. Kimsa kimsayı bu asırda kolay kolay kesemeyiz anıma, heya bir kere müreffeh edilemez hâle bir kez gelmiştir. İşte o zaman İstanbul'da da bir tek Ermeni kalmaz. Çünkü onlar tek çıkar yolu bu son yurt parçasından da sevirip gümekie ararlar...

Հարցը հասաւ հոն որ Թուրքիոյ Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդը իր 30 Բուճուար 1967ի երկարատեւ՝ հինգ ժամ տեւած նիստին քննարկէ երկու

հարցեր: Մին՝ Կիպրոսի հարցը եւ միւսը՝ Հայկական խնդիրը: Ժողովին մասնակիցներուն մէջ էին հանրապետութեան նախագահ Ճեւտէթ Սունայ, վարչապետ Սիւլէյման Տեմիրէլ, սպարապետ Զօր. Ճեմալ Թուրալ, Ազգային Պաշտպանութեան նախարար Ահմէտ Թոփալօղլու, Արտաքին Գործոց նախարար Իհսան Սապրի Զադլայանկիլ եւ ուրիշ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, ինչպէս՝ բանակի, նաւատորմի եւ օդուծի հրամանատարները¹⁶: Թուրքիոյ Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդի որոշումները գաղտնի էին, սակայն ժողովին հետեւանքներէն դատելով կարելի է երեքը գատորոշել. առաջին՝ պաշտպանութեան պատրուակին տակ ճնշել պոլսահայութեան եւ այդ ձեւով ջանալ զսպել սփիւռքահայութիւնը, երկրորդ՝ հակազդել հայկական քարոզչութեան, երրորդ՝ հիմք ունենալով Խորհրդային Միութեան Արտաքին Գործոց նախարար Անտէյ Կրոմիքոյի Մայիս 1965-ի առաջարկը՝ «Ժամանակակից թեքմիք պահանջներուն եւ հնարաւորութիւններուն համապատասխան իրականացնել թուրք-խորհրդային սահմանի վերասահմանում», կնքել թուրք-խորհրդային համաձայնութիւն: Այդ կատարուեցաւ 28 Փետրուար 1967ին, երբ արձանագրութիւն մը ստորագրուեցաւ խորհրդային-թրքական սահմանը վերանշելու, քանի սահմանային գետերու հուները տեղափոխուած էին 1926ի վերջին ճշգրտումէն ետք¹⁷:

Իսկ պոլսահայ Մարմարա օրաթերթը գրեց. «Արտասահմանի հայոց հակաթուրք գործունէութեան եւ զանազան թերթերու կատարած հրատարակութեանց առթիւ, Ապահովութեան Տնօրէնութիւնը պէտք տեսաւ ոստիկանական պաշտպանութեան տակ առնել Գումրափուի Հայոց Պատրիարքարանը, որեւէ միջադէպի տեղի չտալու համար: Երկու օրէ ի վեր, մեր Պատրիարքարանը կը գտնուի ապահովութեան ուժերու հսկողութեան ներքեւ»¹⁸:

Անշուշտ կարիք կար ոստիկանական պաշտպանութեան, քանի կարգ մը թերթեր կը ջանային գրգռել ժողովուրդը թրքահայութեան դէմ:

Պոլսոյ Ժամանակ օրաթերթին մէջ Կարպիս Կ. Մուրատեան «Ալ Հանգիստ Զգեցէք Հայերը» խորագրով յօդուած մը գրեց 3 Փետրուար 1967ին, որ գլխաւորաբար կ'ըսէր.

«Մեր կարգ մը թուրք պաշտօնակիցները օրեւէ ի վեր “Հայկական խնդիր” մը կը յուզեն եւ կը ջանան գրգռել ժողովուրդը ընդդէմ այն պարկեշտ պարտաճանաչ եւ երկրանուէր հաւաքականութեան որ Թրքահայութիւն կը կոչուի:

Այդ գրգռիչներէն մէկն է ահաւասիկ Հիքմէթ Պիլ, որուն հանրաժանօք յօդուածը ցաւ եւ դառնութիւն պատճառեց ոչ միայն թրքահայոց, այլեւ նոյնիմբն ողջադատ եւ խղճամիտ թուրքերուն, որոնք անվարան կ'ընդունին թէ հայ համայնքը առաջին օրէն շինարար տարր մը եղած է այս երկրին համար, անոր քաղաքակրթութեան եւ մշակոյթին ծառայած է իր կարելի ուժերով, կոթողներ եւ յիշատակարաններ կանգնած է՝ այս հողին վրայ եւ ոչ մէկ կապ ունի խռովարարական որեւէ շարժումի հետ:

Ի՞նչ է պատահե՞ր վերջ ի վերջոյ եւ ի՞նչ բանով պատասխանատու կ'ըլլայ Թուրքիոյ հայը, երբ իր ընթրնած ձեռով իր մեռելակները կը սգայ Ամերիկայի հայը...: Մոնթեպելլոյի մէջ խումբ մը հայեր ուզեր են յուշարձան մը կանգնել, հակաթուրք պիտակի մը տակ: Պատահածը

այդքան է միայն, այն ալ ծրագրային ձեւի մէջ: Թրքահայութիւնը ի՞նչ կապ կրնայ ունեցած ըլլալ այդ հեռաւոր աշխարհին նոյնքան հեռաւոր մէկ ձեռնարկին հետ եւ Հիքմէթ Պիլ ի՞նչ դրդապատճառներով ելեր է «աքսոր» կամ «տարագրութիւն» կը շեփորէ ի վնաս Թրքահայոց, որոնք երկրին օրէնքներն ու Սահմանադրութեան հովանին կը վայելեն ամէն բանէ առաջ եւ ամէն բանէ վեր:

Կը հարցնենք Հիքմէթ Պէյի, կրնա՞ք կասկածի տակ դնել ձեր թրքահայ հայրենակիցներուն ուղղամտութիւնը, երկրասիրութիւնը եւ շինարար դերը: Կրնա՞ք փաստել ռեւէ կերպով թէ անոնք ամենադոյզն կապ մը ունին Մոնթպելլիոյի պատահարներուն հետ: Հազար անգամ ոչ:

Այսքան աղաղակող ճշմարտութեան մը առջեւ, առնուազն անբարեխղճութիւն է քողարկեալ գրպարտութիւններ արձակել հասցէին թրքահայոց, որոնց համայնքային հաստատութիւններն ալ ամէն օր կը հակակշռուին Պետական իշխանութեան կողմէ եւ ծիծաղելի պիտի ըլլար պնդել թէ այս հասոյթները կը յատկացուին տարբեր նպատակներու, թրքավնաս ձեռնարկներու:

Կը խնդրենք ու կը պահանջենք գրգռիչներէն՝ որ ալ հանգիստ թողուն երկրին կենսունակ եւ անխոցելի մէկ տարրը, հայ հաւաքականութիւնը եւ չգրպարտեն զայն, երբ կը կարծեն թէ առիթ անցած է իրենց ձեռքը»¹⁹:

Զարթօնքի խմբագրապետ Գերսամ Ահարոնեան, «Թրքական Ծանր Գրգռութիւն Պոլսոյ Հայութեան Դէմ...» խորագրով խմբագրականի մը մէջ նախ կու տար Մարմարայի լուրը, ապա կասկած կը յայտնէր թուրք ապահովութեան ուժերու մտադրութենէն, ու կ'աւելցնէր թէ պահ մը ենթադրելով թէ թուրք ապահովութեան ուժերը «խկապէս պաշտպանելու միտքով հսկողութեան տակ առած էին Պատրիարքարանը» կ'աւելցնէր թէ ինչու՞ յառաջացած է այդպիսի հսկողութեան անհրաժեշտութիւն ու կը թուէր պատճառները:-

«Իրողութիւնը այն է որ, թրքական շարք մը թերթեր,- «Ենի Կագեթ», «Ճումհուրիյէթ», եւայլն,- անցնող շաբաթներուն ոչ միայն անվայել յարձակումի թիրախ դարձուցին լիբանանահայութիւնը եւ ամերիկահայութիւնը, այլեւ ահաւոր գրպարտութիւն եւ ամբաստանութիւն կատարեցին պոլսահայութեան եւ յատկապէս Հայոց Պատրիարքարանին դէմ: Արդարեւ, ստախօս ու գրպարտիչ թուրք թերթերը ըսին ու կրկնեցին, թէ «արտասահմանի մէջ» կատարուած հակաթուրք քարոզչութիւնը ի միջի այլոց կը ֆինանսաւորուէր Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարանին կողմէ...: Այսպիսի անհիմն ու ծիծաղելի ամբաստանութիւններով է ահա, որ թուրք թերթերը թուրք խուժանը կը գրգռեն պոլսահայ ժողովուրդին ու հաստատութիւններուն դէմ: Եւ ոչ միայն կը գրգռեն, այլեւ ուղղակի կը սպառնան ալ: Այսպէս, «Ենի Կագեթ» թերթը որ օրերս ամէնէն աւելի կատղածը կը թուի ըլլալ, կը գրէր ի միջի այլոց (հոս յապաւումով կու տանք գլխաւոր միտքը - Չ.Մ.) «Եթէ անշնչելի մթնոլորտ մը ստեղծուի, այն ատեն է որ միակ հայ մը իսկ չի մնար Իսթանպուլի մէջ»:

Խմբագրականին մէջ, ի մէջ այլոց, հետեւեալ գլխաւոր կէտերը կային:-

«Կարճ խօսքով, թուրք թերթը ըսել կ'ուզէ, թէ պոլսահայութիւնը իբրեւ պատանդ կը պահեն իրենց ձեռքին մէջ. եթէ արտասահմանի հայութիւնը չիրաժարի հայ դատէն եւ չնոռնայ իր իրաւունքները, եթէ նոյնիսկ քանի

մը յօդուած գրէ կամ ցոյց ընէ եւ կամ նահատակաց յուշարձան կանգնել փորձէ, այն ատեն ոչ միայն Պոլսոյ հայերը չեն կրնար “հանգիստ նստիլ իրենց տեղերը”, ոչ միայն այդ “թուրք հայրենակիցները” (°) յոյներու վիճակին կ’ենթարկուին (...1955 Մեպտեմբեր 6-7ի գիշերուան ահաւոր ողբերգութիւնը...), այլեւ “անշնչելի մթնոլորտ մը” կը ստեղծեն եւ “միակ հայ մը իսկ չի մնար Իսթանպուլի մէջ...”

Գրգռութիւնն ու սպառնալիքը շատ յստակ են: Շատ յստակ է նաեւ, որ եթէ բան մը պատահի, անիկա թուրք իշխանութեանց կազմակերպումով ու դրդումով պիտի ըլլայ, եւ ոչ թէ ամբոխի կամ խուժանի նախաձեռնութեամբ...

Բնական է, ոչ մէկ լուրջ պատճառ կայ թրքական այս կատաղութեան համար, ոչ մէկ արդարացում ունին թրքական այս ծանր գրգռութիւնն ու սպառնալիքը: Եւ ոչ ալ պատրուակները կրնան մեծ կարեւորութիւն ունեցած ըլլալ: Թրքական կատաղութեան պատրուակներէն մէկը Մոնթեպելլոյի մէջ ծրագրուած հայ նահատակաց յուշարձանն է, որուն առնչութեամբ Անքարայի արտաքին գործավար Ի.Ս. Չաղլայանկիլ շաբաթ մը առաջ յայտարարեց արդէն.- “Ամերիկայի հայոց գործելակերպին մասին անհրաժեշտ շփումները կատարուած են եւ դրական արդիւնքներ ձեռք բերուած են”. (կ’երեւի ամերիկեան իշխանութիւնները ի նպաստ թուրքերուն միջամտած են...): Եւ ըստ թուրք թերթերու, Մոնթեպելլոյի նահատակաց յուշարձանի ծրագրին մէջ պղտոր ջուրեր խառնուած են արդէն: Երկրորդ պատրուակը Նիւ Եորքի ՄԱԿի շէնքին առջեւ կատարուած փոքր ցոյցերն են, որոնց կազմակերպիչները որքան “մեր իրաւունքներէն” կը ճառեն, նոյնքան ալ կը պահանջեն Սովիեթական Հայաստանի “ազատագրումը”... (ինչ որ Թուրքիոյ բնաւ տհաճելի պէտք չէ թուի): Երրորդ պատրուակը Հայոց Հողային Դատի Հետապնդման Կեդրոնական Յանձնախումբին կից քարոզչութեան յանձնախումբի անդամներէն Պր. Զ. Մսրըլեանի մէկ նամակն է, որ լոյս տեսաւ ամերիկեան «Նիւզուիք» շաբաթաթերթին մէջ, եւ ուր մեր արդար պահանջները նշուելէ զատ՝ կը քննադատուէր վարչապետ Քոսիկինի կեցուածքը մեր հողային դատին հանդէպ:

Այս բոլորը շատ հեռու են արդարացնելէ թրքական իրարանցումն ու կատաղութիւնը: Եւ եթէ թուրք կառավարութիւնն ու մամուլ գործի լծուած են եւ մեծ կարեւորութեամբ կը զբաղին հայկական այս շարժումներով՝ ատոր բացատրութիւնը պէտք է փնտռել այլ տեղ: Նախ՝ “գող՝ սիրտը դող”. ցեղասպան, գող ու յափշտակիչ թուրքը այնքան գիտակից է իր յանցանքին եւ այնքան զգայուն դարձած է այդ ուղղութեամբ, որ նուազագոյն յիշեցումն իսկ իր մէջ կատաղութեան նուպաներու դուռ կը բանայ: Երկրորդ, պատմական իրողութիւն է որ թուրք վանտալական բնագոյր քանի մը տարին անգամ մը անգուսպ կը դառնայ եւ պոռթկումի պատրուակ կը փնտռէ...եւ այս անգամ թիրախ դառնալու թեկնածուն դարձեալ հայն է կ’երեւի»²⁰:

Պէյրուլթի Յառաջ Գրական-Հասարակական շաբաթաթերթը «Ցեղասպանութեան Նոր Սպառնալիք Պոլսահայութեան Դէմ» խորագրին տակ, 12 Փետրուար 1967ին կը գրէր.-

«Ատենէ մը ի վեր թրքական մամուլը մոլեգնած է հայերու դէմ, թէ ինչու՞ անոնք ամէն տարի՝ Ապրիլ 24ին կը սգան թրքական եաթաղանի զոհ իրենց հարազատները, ինչու՞ ամէնուրեք յուշարձաններ կը կանգնեն անոնց յիշատակին, ինչու՞ յափշտակուած իրենց հողերուն պահանջը կը յարուցանեն»: *Թերթը կ'եզրակացնէր*. «բոլոր հայ գաղութներուն համար առաջնահերթ մտահոգութեան առարկայ է այլեւս թրքական այս նոր սպառնալիքը: Ասիկա պիտի զօրացնէ անոնց աշխատանքը, աւելի շրջահայեաց եւ իմաստուն պիտի դարձնէ անոնց գործունէութիւնը հայկական իրաւունքներու պաշտպանութեան ուղղութեամբ...»²¹:

Մամուլ մէջ պատասխանելու իրաւունքէն օգտուելով Ուաշինկթընի Թրքական դեսպանատունը յանձին դեսպանատան տեղեակատուութեան խորհրդական էրտողան Ուլուսի գրիչով կը պատասխանէր նամակիս, որ կը տպուէր Նիւզուիքի 6 Մարտ 1967ի թիւով:

*Ստորեւ նամակը իր անգլերէն բնագրով, որ Նիւզուիք կու տար "Footnote to History" խորագիրին տակ*²²:

"Mr. Z. Messerlian (LETTERS, Jan. 23) regrettably allows himself to be blinded by his extremist feelings and seeks to keep alive an unavailing controversy on the sorrowful events of the past. To write as he did was, to say the least, a misrepresentation of historical facts.

As citizens of the Ottoman Empire, the Armenian people led a happy and prosperous life fully participating in the history of the empire. Indeed, they distinguished themselves not only in trade, business and cultural life, but also acquired top government positions rendering valuable service to the country. This happy period lasted for many centuries and was marked by brotherly relations and good feelings between Turks and Armenians until certain powers aiming at dismemberment of the Ottoman Empire were able to incite and instigate hostility and discord between various ethnic groups of the empire at the second half of the nineteenth century. This situation obviously brought suffering for both sides and has been deplored by all Armenians with a clear judgment and good will.

Today in modern Turkey, citizens of Armenian origin fully enjoy the rights and freedoms guaranteed by the Constitution of the Republic to every citizen.

ERDOGAN ULUS

Information Counselor

Turkish Embassy

Washington, D. C."

Պէյրուիթահայ թերթերէն միայն Զարթօնք՝ «Թրքական Նենգամիտ Պատասխան»²³ խորագրեալ վերնագիրով մը կ'անդրադառնար Ուլուսի կեղծապատիր նամակին: Գերսամ Ահարոնեան նախ կը նշէր, թէ «Թուրքիոյ Հանրապետութեան Կառավարութիւնը պետական որոշում անցուցած էր՝ պայքարելու հայկական քարոզչութեան դէմ, քաղմապիսի միջոցներով հակազդելու Հայ Դատի հետապնդման ճիգերուն»: Ապա կ'աւելցնէր թէ «Անքարայի իշխանութիւնները իրենց ներկայացուցիչներուն հրահանգած են օրը օրին հակազդել հայկական քարոզչութեան, յօդուածին՝ յօդուածով, նամակին՝ նամակով, ու այս որոշումի գործադրութեան մէկ նմուշն էր ամերիկեան մեծ շաքաթաթերթ «Նիւզուիք»ի մէջ, որ ինչպէս ծանօթ է, անցեալ Յունուար 23ի իր թիւին մէջ հրատարակած էր Հայ Դատի Հետապնդման

Առժամեայ Կեղորոնական Վարչութեան կից քարոզչութեան յանձնախումբի անդամ, պատմութեան ուսուցիչ Պր. Զաւէն Մարրիեանի իմաստալից մէկ նամակը, ուր բողոք կ'ըլլար վարչապետ Քոսիկինի թրքանապատ յայտարարութեան դէմ եւ նոյն ատեն կը շեշտէր հայոց հողային դատին արդարութիւնը: Ժամանակին թրքական մամուլը անդրադարձաւ այդ նամակին՝ կատարելով խեղաթիւրումներ եւ ընելով սպառնալիքներ: Հիմա, Ուաշինկթընի թուրք դեսպանատան «տեղեկատուութեան խորհրդական» Էրտողան Ուլուսն է, որ նոյն թերթին «Նիւզուիք»ին ուղղուած նամակով մը կ'անդրադառնայ հարցին եւ կը պարզէ թրքական «հնարամիտ» թէզը: *Խմբագրապետը կը նշէր թէ կ'արժէ մօտէն ծանօթանալ անոր որպէսզի հակադդենք, ցոյց տալով «հոն կատարուած ծիծաղելի խեղաթիւրումները եւ հոն պարզուած ախտատուր հոգեբանութիւնը»:*

Վերի նշումները ընելէ ետք լրիւ կու տանք խմբագրականին մնացեալ մասը:

Արդ, «Նիւզուիք»ի Մարտ 6ի թիւի նամակներու բաժինին մէջ լոյս ընծայուած իր նամակին մէջ, Էրտողան Ուլուսն, ըսելէ ետք թէ Զաւէն Մարրիեան կը խեղաթիւրէ պատմական իրողութիւնները, ինք «կը ճշդէ».- «... Իբրեւ քաղաքացիներ Օսմանեան Կայսրութեան՝ հայ ժողովուրդը կ'ապրէր ԵՐ-ԶԱՆԻԿ եւ ԲԱՐԳԱՒԱՆ ԿԵԱՆԶ ՄԸ, լրիւ մասնակցելով կայսրութեան պատմութեան: Արդարեւ, անոնք (հայերը) ոչ միայն աչքի զարկին առեւտուրի, արդիւնաբերութեան եւ մշակութային կեանքի մէջ, այլեւ տիրացան կառավարական բարձր պաշտօններու՝ երկրին մատուցանելով արժէքատու ծառայութիւններ: Այս երջանիկ ժամանակաշրջանը տեւեց բազաթի դարեր եւ յատկանշուեցաւ թուրք-հայ եղբայրական յարաբերութիւններով եւ բարի զգացումներով, մինչեւ որ որոշ պետութիւններ, որոնք նպատակադրած էին անդամահատել Օսմանեան Կայսրութիւնը, կրցան անհասկացողութիւն ու թշնամութիւն սերմանել կայսրութեան զանազան ցեղերուն եւ ազգային հաւաքականութիւններուն միջեւ՝ 19րդ դարու երկրորդ կիսուն: Այս կացութիւնը ակներեւաբար տառապանք պատճառեց երկու կողմերուն ալ, եւ յստակատես դատողութեան ու բարի կամեցողութեան տէր բոլոր հայերը ցաւ զգացած են այս կացութեան համար: Այսօր, արդի Թուրքիոյ մէջ, հայ ծագումով քաղաքացիները լրիւ կը վայելեն հանրապետութեան սահմանադրութեան կողմէ իւրաքանչիւր քաղաքացիի պարգեւուած ազատութիւններն ու իրաւունքները»: (Ընդգծումները մեզմէ - Խ.)

Բնական է, որքան քառ՝ այնքան անպատկառ սուտ՝ Պայ Ուլուսի այս նամակին մէջ. որքան խօսք՝ այնքան ծիծաղելի պատմական խեղաթիւրում. որքան հաստատում՝ այնքան անամօթ մեղանշում ճշմարտութեան դէմ: Հայը (եւ յոյնը եւ սերպը եւ արաբը եւայլն) այնքան «երջանիկ» ապրած է Օսմանեան Կայսրութեան մէջ՝ որքան մահուան դատապարտուածը կ'ապրի կեղորոնացման կայանի մը մէջ, եւ այնքան «քարզաւած» ապրած է՝ որքան անյազ եւ անկուշտ տգրուկի մը ձեռքը անցած զոհ մը: Հայուն (եւ յոյնին եւ արաբին եւայլն) համար Օսմանեան Կայսրութիւնը եղած է աննկարագրելի դժոխք, եւ այդ «երջանիկ ժամանակաշրջանը», այո, տեսած է դարեր, իսկ «եղբայրական թուրքը» միշտ եղած է Կայէնի տիպար, իժ եւ աւագակ: Ամբողջ պատմութիւնը ատուր վկայ:

Հունգար ժողովուրդը Օսմանեան Կայսրութեան մէջ կ'ապրէր «երջանիկ ու բարգաւաճ... բուրքին հետ եղբայրաբար»... բայց արիւնոտ պայքարով հրաժարեցաւ այդ «երջանկութենէն» եւ կոնակ դարձուց բուրքին «եղբայրութեան»։ Նոյնպէս՝ սերպ ժողովուրդը, նոյնպէս՝ յոյնը, նոյնպէս՝ ռումանացին, նոյնպէս՝ մոլտաւիացին, նոյնպէս՝ պուլկարը, նոյնպէս՝ արաբը, եւ նոյնպէս անշուշտ հայը։ Պայ Ուլուս որո՞ն կ'ուզէ կլեցնել իր գարշելի սուտը։ Եթէ այս ժողովուրդները «երջանիկ ու բարգաւաճ» էին, ինչո՞ւ առանց բացառութեան ուզեցին «ապերջանիկ եւ չքատը» դառնալ՝ բաժնուելով Օսմանեան Կայսրութենէն։ Բաց աստի, ո՞վ չի գիտեր թէ այս պահուս իսկ պոլսահայութեան գլխուն վերեւ կախուած է բուրք դամոկլեան սուրը, իսկ բուրք մամուլը լկտիօրէն կը սպառնայ «հայ ծագումով քաղաքացիներուն»...

Բարեբախտաբար, բրքական մեքօրեայ նենգամիտ քարոզչութիւնը նոյն ատեն բթամիտ է, եւ շատ հեռու է տրամաբանական կամ հնարամիտ եւ կամ համոզիչ ըլլալէ։ Պարզ է այդ քարոզչութեան տարազը.- Օսմանեան Կայսրութեան մէջ հայերը եւ բուրքերը եղբայրաբար կ'ապրէին, հայերը երջանիկ ու բարգաւաճ էին, օտարը եկաւ ու գրգռութիւն լրաւ, դժբախտ դէպքեր պատահեցան, երկու կողմերն ալ տառապեցան, բայց հիմա պէտք է մոռնալ անցեալը բոլորովին եւ պէտք է հաշտուիլ կատարուած իրողութեան հետ՝ ինչ կը վերաբերի հողային հարցին։

Այսքան պարզ է ահա բրքական թէզը։ Բայց շատ ատելի պարզ ու դիւրին է հայկական պատասխանը։ Եւ մեր բոլորին պարտականութիւնն է գիրքերով, գրքոյկներով, քարտեսներով, յօդուածներով, յայտարարութիւններով, յուշագիրներով, նամակներով, դիմումներով եւ այլապէս ծանօթացնել ու պարզել հայկական պատասխանը, տեսակէտը, մեր ժողովուրդին անառարկելի իրաւունքները, մեր արդարագոյն դատը։

Եթէ քարոզչական պայքարը լաւ կազմակերպենք՝ յաղթանակը ապահով է գէթ այս մարզին մէջ, որովհետեւ ճշմարտութիւնը եւ արդարութիւնը մեր կողմն են»²⁴։

Բնականաբար պատասխանեցի Ուլուսի նամակին, 7 Մարտ 1967 թուականին։ Ստորեւ նամակս իր անգլերէն բնագրով։

NEWSWEEK
444 Madison Avenue
New York, N.Y. 10022

Dear Sir,

I feel that Mr. Ulus (Letters March 6), information Counselor at the Turkish Embassy at Washington D.C., in his diplomatic reply has evaded the main point I (Letters Jan. 23) had raised, that of the usurpation of our 3000 years old homeland. The six centuries of Turkish rule over Armenia were oppressive, and relations were far from being brotherly, a fact explained by the gradually dwindled Armenian population during the Ottoman rule. The Armenians were loyal subjects of the Ottoman Empire although they desired reforms in their provinces, when the Turkish leaders realized that the Armenians at the end of the First World War

would probably get their independence by the possible dismemberment of the Ottoman Empire, they planned the genocide of the Armenian people. What happened can best be summarised by the following report addressed to Lord Bryce by Robert Cecil; British Assistant Secretary of state for Foreign Affairs "The Ottoman Armenians were systematically murdered by the Turkish Government in 1915. Two thirds of the population were exterminated by the most cold-blooded and fiendish methods... men, women and children alike." These murders were termed by the Allies "crimes of Turkey against humanity." (see Foreign Relations of the U.S., 1915, Suppl. P. 981).

In 1939 at Obersalzberg, on the eve of World War II, Adolf Hitler while giving orders to his generals to kill the Polish people indiscriminately, declared "After all who remembers today the extermination of the Armenians." The post-war German government admitted the Nazi crimes against defenseless peoples, while the Turks persist in calling these facts "unavailing controversies". As long as no territorial and financial reparations are done to the Armenians for losses suffered during World War I, Armenians will persist on insisting on their rights despite setbacks and temporary failures.

Zaven Messerlian

Instructor of History

Armenian Evangelical College

Նիւգուիք չտպեց պատասխանս, իրենց ընկալեալ սովորութեան համաձայն ստացական նամակ իսկ չղրկեց: Գործի լծուելով, աջ ու ահեակ, հարազատներու, բարեկամներուս, ինծի առնչուած հայկական միութիւններու, համալսարանական ուսանողներու եւ պաշտօնավարած դպրոցիս վերի կարգերու աշակերտութեան միջոցներով նամակներու տեղատարափ մը սկսաւ ուղղուած Նիւգուիքի խմբագրութեան: Յատկապէս երիտասարդները յատուկ խանդավառութեամբ եւ ազգային նախանձախնդրութեամբ գործեցին: Նիւգուիքի նամակ գրողներուն մէջ էին Լոնտոնէն հայ դատի աշխատանք տանող տեղւոյն Հայ Երիտասարդաց Միութեան ղեկավարներէն եղբայրս՝ Հայկ Մսրրլեան (14 Մարտ 1967) իր հայ եւ անգլիացի բարեկամներով, Իտալիոյ Հայոց Միութիւնը շնորհիւ ազգականիս՝ Միութեան ատենադպիր Տոքթ. Տիգրան Ալեքսանեանի (10 Մարտ 1967), Հայ Համալսարանական Ուսանողաց Միութիւնը (23 Մարտ 1967), 134 ստորագրութիւններով Պէյրութի հայ ոսկերիչները, Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանի հայ ուսանողութիւնը բազմաթիւ ստորագրութիւններով: Զգրտութեան համար պէտք է նշել որ նամակներուն մեծամասնութիւնը խմբագրողն էի: Կարճ եւ կտրուկ նամակներ էին: Նոյնիսկ Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանի արաբ ուսանողներուն համար նամակ մը պատրաստած էի եւ հայ համալսարանականները իրենց տեղացի բարեկամներուն ստորագրել տալով ղրկած էին: Այդ նամակը առանձին կու տանք:

To The Editor
Newsweek
144 Madison Avenue
New York, N.Y. 10022
U.S.A.

Dear Sir,

We, the undersigned Arab Students from Lebanon, Syria, Jordan and Palestine of all religious denominations (Moslem and Christian) in the American University of Beirut feel that Mr. Ulus's letter (March 6, 1967) falsifies historical facts.

Mr. Ulus forgets that the Arab countries suffered too the Turkish Ottoman yoke (1516-1918) and relations were not brotherly at all between the dominating power and the subject nations.

In fact the Turkish rule started with atrocity. Sultan Selim I (1514-1520) "proclaimed an amnesty to such Mamluks as would surrender. On the faith of this promise the warfare ceased, and 800 of the chief Mamluks voluntarily became Salim's prisoners, or were given up to him by the citizens. Salim had them all beheaded, and then ordered a general massacre of the wretched inhabitants of Cairo. 50,000 human beings are said to have perished in this atrocious butchery". (A. J. Rustum and C. K. Zuraik, History of the Arabs and Arabic Culture, p. 347)

Ottoman rule was oppressive and general revolts within the Arab provinces took place: in Lebanon in 1610, in Egypt in 1771, in Lebanon again in 1860, all over the Arab lands in 1916. Lebanon and Syria commemorate the memory of their martyrs, who were hanged by the Turks in 1916, on May 6 every year.

As for the Armenians, we have accepted them as our brothers who are living loyally in our lands. It is a fact that the Turks committed a genocide to end up the Armenian problem by getting rid of the Armenians and usurped their homeland.

Name Signature Class A.U.B. P. O. Box

Ըլլայ հայ տղոց, ըլլայ տեղացի եւ դրացի երկիրներու արաբ ուսանողներու հաւաքական նամակին տակ նշուած էր իւրաքանչիւրին անունը, դասարանը, համալսարանի փոստարկղի թիւը եւ կար իրենց ստորագրութիւնը:

Նիւզուիք անոնցմէ եւ ոչ մէկը տպեց: 134 հայ ոսկերիչներու ստորագրութիւնը կրող նամակի պահարանին վրայ ստորագրութիւնները հաւաքող Կարպիս Զէյթունցեանի հասցէն կար: Նիւզուիքի խմբագիրներուն կողմէ Joan Wharton իր 13 Ապրիլ 1967 թուակիր նամակով մը կը յայտնէր ստացումը հայ ոսկերիչներու գրած հաւաքական նամակին ըսելով թէ նամակներու բաժինը ազատ բեմ մըն է եւ թէ խմբագրութիւնը չէր մեկնաբաներ հոն արտայայտուած տեսակէտերը, բայց եթէ կը փափաքէր «ուրախ պիտի ըլլային իրենց հակադիր տեսակէտը փոխանցելու Պր. Ուլուսին»:

11 April 1967

Mr. Gurkio Telkumelian
Room 22 Flat
Noujaem Building
Beirut, Lebanon

Dear Mr. Telkumelian:

Thank you for the interesting comments from the
columns in *Newsweek* March 6-12th about the
situation in Turkey. Since the column is so well known
for our readers, we do not comment on the views expressed
there. We will be glad, however, to forward your material
to them if you wish.

We appreciate the statement that promised you to
get it back with any on this to your other comments for
readers.

Sincerely,

Jim Stiles

For the Editors

Հայկական
Ցեղասպանութեան, Հայ
բնակչութեան թիւին, ցե-
ղասպանութեան զոհերու
թիւին, բռնադատուած Հայ
քաղաքներու անուններու
փոփոխութիւններով եւ յա-
րակից հարցերով զբաղող
լիբանանահայ բժիշկ Սար-
գիս Գարայեան 7 Մարտ
1967ին ինքնագիր երեք մե-
քենագրեալ էջնոց նամակով
մը, ղրկուած Նիւզուիքին,
էրտողան Ուլուսին, տո-
ղերս գրողին ու Հայ եւ
թուրք մամուլին, կը ջրէր
Ուլուսի քարոզչական բնոյ-
թի նենգամիտ նամակին մէջ
արծարծուած կէտերը:
Պատմութեան համար կ'ար-
ժէ այդ նամակը լրիւ տալ:

Dr. S. J. KARAYAN
Noujaem Bldg.
Spears Ave.
Phone : 242320
Beirut -Lebanon

7 March, 1967

To the Editor,
NEWSWEEK.

Dear Sir,

May I add another "footnote to History" re to the letters of Mr. Zaven Messerlian and Mr. Erdogan Ulus concerning Armenian-Turkish relations (*Newsweek* March 6, 1967).

I am well aware that the columns of *Newsweek*, specially the section of letters to the editor, is not exactly the most proper place to discuss the treatment - or rather the mistreatment - of the Armenians, through the ages, by the Turks. Professional historians and diplomats, including Prof. A. Toynbee and H. Morgenthau, have done it in their well known books. Mr. Erdogan Ulus in his capacity of "Information Counselor in the Turkish Embassy" in Washington is supposed to know, at least the history of the Ottoman Empire.

Mr. E. Ulus, not only blatantly distorts and falsifies past history, but also, like most Turkish so-called "historians", literally fabricates History. He says "As

citizens of the Ottoman Empire, the Armenian people led happy and prosperous life. This happy period lasted for many centuries and was marked by brotherly relations and good feelings between Turks and Armenians until certain powers aiming at the dismemberment of the Ottoman Empire were able to incite and instigate hostility and discord between various ethnic groups of the Empire at the second half of nineteenth century". This statement of Mr. Ulus belongs to the realm of mythology is pure fiction and not to History. Examples of the "*happy peaceful co-existence*" of Turks and Armenians?

1.- Long before the European powers got interested in the Ottoman Empire, around 1525 A.D. to be exact, the Turks instituted the most inhuman taxation system of their Christian subjects. This tax was not in the form of money or goods (although these were taken anyway) but in the form of children of Christian families. Every Christian family had to give one or two sons, when they were still infants, to the tax collector. These unfortunate children were separated for good from their parents, raised as Turks and Moslems and formed the troops called Janissaries. Upon these savage soldiers depended the supposed glory of the Ottoman Empire. It has been estimated that at least half a million children of Christians were taken away from their parents. This inhuman type of taxation, in the form of human beings, is unheard of in any other country-from the most savage to the most civilized.

2.- As far as Christians of the Ottoman Empire are concerned, there has never been justice in the courts in any real sense of the word. The testimony of an Armenian was next to useless. "Frequently, a Christian, who wearing slippers of a forbidden color is presumed to have usurped the privilege of the Turkish people, is punished by death, and trampled upon "for three days in the public street" (The Present State of Turkey by Thomas Thornton, 2nd. Ed. London 1809, page 172.)

Mr. E. Ulus wants us to believe that the new Turkey and Turks are altogether different (which I hope so) but unfortunately the history of the Turkish Republic does not sustain this statement, Talaat Pasha, the inventor and the first performer of Genocide, who was condemned not only by the civilized world but by Ataturk himself, is presented at present to the Turkish public as one of the most able and patriotic statesmen that Turks have had. (See the preface by the veteran Turkish journalist J. Yalcin to the book "Talaat Pasha's Memoirs" Istanbul, 1946, in Turkish). The editor of this book, Enver Bolayir adds "Talaat Pasha is one of our greatest statesmen. It is a pity that he became a martyr (sic) by a shot fired by an Armenian in Berlin, and he could not see the country for which he worked (sic) so much. I bow in respect in front of the great Talaat Pasha". The remains of Talaat Pasha were brought in 1943 from Berlin, and as a source of inspiration to the new Turkish generation, were deposited with great official ceremony on the Liberty-Eternity Hill (the Turkish Pantheon) in Istanbul, what would the world think of Germany today, if the Germans erect a statue of Hitler on the Brandenburg gate in Berlin?

Mr. E. Ulus finishes his letter by saying, "Today in modern Turkey citizens of Armenian origin fully enjoy the rights and freedom guaranteed by the constitution of the Republic to every citizen". Again Mr. Ulus deliberately distorts facts, relying on the ignorance of the average reader of your magazine regarding history

of the Turkish republic. The complete extinction of everything Armenian from Turkey has continued during the last fifty years. During World War II, at the end of 1942, the Turkish government passed a law of taxation called Varlik Vergisy - capital levy. For the purposes of this taxation the population was divided into Moslem, non-Moslem and converts. While ethnic Turks, all Moslems, were taxed only 5% of their income, the Greeks were taxed 156% and the Armenians 252%, in spite of the fact that they were Turkish citizens. The purpose of this tax was to rob the minorities legally and exterminate them financially. All those Christians who could not pay this tax, about 1500 males, were exiled to eastern Anatolia and put in detention and work camps in horrible conditions. It was not until Dec. 2, 1943, the day before Ismet Inonu left Turkey for Cairo, to meet Churchill and Roosevelt, and when the outcome of the war was already clear, that these exiles were returned to their homes. The Turkish government extracted about \$10,000,000 from the minorities, mostly from Armenians, and not one piaster was returned, although during the elections of 1950, Menderes made promises to compensate them. Had the Axis Powers been victorious, what would have happened to these poor exiles, no one knows.

But one thing is certain - their return to their homes is not due to a change of heart of the Turkish government but to the German defeat at Stalingrad. The persons responsible for this infamous law are very much active in Turkish politics at present - Ismet Inonu and ex-prime minister Urguplu.

Persons who have admired Turkey or the Turks, whether for reasons of sex, as Pierre Loti, or for oil concessions, like the ill-famous American Rear-Admiral Colby Chester (deceased) (see Current History, Sept. 1922, page 959) are so rare that, the Turks had to collect diligently all these rare birds and publish their admirations in a booklet called "Nice things that have been said about the Turks". But what was said in 1798 by Mr. Eton a former British consul in Constantinople seems to be more up date in 1967 than all those nice things. "It is in vain that the panegyrist of Turkey would assure us of the spirit of toleration. Every feature of the Turkish character, every circumstance of their public and private customs contradicts the assertion". See "Survey of the Turkish Empire by W. Eton, London, 1798, page 15.

Plus ca change, plus c'est la meme chose...

Yours Truly,
S. J. Karayan M.D.

Copies to:- Mr. Zaven Messerlian
Mr. Erdogan Ulus
To Turkish newspapers
To Armenian newspapers
To anyone interested in Turkish "Historiography"

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

¹ Newsweek, Associated with the Washington Post Company, Frederick S Beebe, Chairman of the Board, Katharine Graham, President, editor, Osborn Elliott.

² Լոյս տեսած Դեկտեմբեր 1966ի վերջերուն:

- ³ "Appointment in Ankara", *Newsweek*, Vol. LXIX, No 1, January 2, 1967, էջ 26-27.
- ⁴ Letters, Zaven Messerlian, "Your Land Is My Land", *Newsweek*, Vol. LXIX, No 4, International Edition, January 23, 1967, էջ 3.
- ⁵ «Բու Հողդ Իմ Հողս է», Ազգակ Օրաթերթ, Պէյրուս, Խ. տարի, թիւ 277 (10627), 30 Յունուար 1967, էջ 4.
- ⁶ Letters, Zaven Messerlian, "Your Land Is My Land", *Newsweek*, Vol. LXIX, No 4, American Edition, January 23, 1967, էջ 3.
- ⁷ Յառաջ Օրաթերթ, Փարիզ, 43րդ տարի, թիւ 10824, 28 Յունուար 1967, էջ 1. Յառաջ, փոխանակ գրելու թէ «ժայերը տեղահանուեցան իրենց 3000 տարուան հայրենիքէն» աններկիորէն սխալ թարգմանութեամբ գրած էր. «պէտք չէ մոռնալ որ երեք հազար տարիներէ ի վեր հայերը վտարուած են իրենց հայրենիքէն».
- ⁸ «Հայկական պահանջներուն Արձագանգը Թուրքիոյ Մէջ», Ազգակ Օրաթերթ, Պէյրուս, Խ. տարի, թիւ 277 (10627), 30 Յունուար 1967, էջ 4.
- ⁹ «Զաւէն Մարրիանի Հակաթուրք Ելոյթը "Նիուզուիք" Հանդէսին Մէջ», Զարթօնք Օրաթերթ, Պէյրուս, Լ. տարի, թիւ 103 (8749), 31 Յունուար 1967, էջ 2. Զարթօնք եւս, Ենի Կազէթէն սխալ թարգմանութեամբ գրած էր. «Էս կը հաւատամ որ ասիկա արդարութեան վրայ յետոյ հաշտութիւն մըն է» մինչ գրածն ճիշդ հակառակն էր.
- ¹⁰ Հայրենիք Օրաթերթ, Պոստոն, 68րդ տարի, թիւ 16632, 7 Փետրուար 1967, էջ 3. Նաեւ՝ Արեւ Օրաթերթ, Գահիրէ, ՄԲ. տարի, թիւ 14850, 15 Փետրուար 1967, էջ 2. Նաեւ՝ Պաշար Օրաթերթ, Պոստոն, 45րդ տարի, թիւ 59(18476), 15 Մարտ 1967.
- ¹¹ Ենի Կազէթէ, Իսթանպուլ, պոլսահայ մամուլէն թարգմանաբար տրուած «Հայկական Պահանջներուն Արձագանգը Թուրքիոյ Մէջ» խորագրին տակ, Ազգակ Օրաթերթ, Պէյրուս, Խ. տարի, թիւ 277 (10627), 30 Յունուար 1967, էջ 4. Ենի Կազէթէի գրութիւնը տպուած էր Նաեւ Գահիրէի Յուսարերի 10 Փետրուար 1967ի, թիւ 259ին մէջ, էջ 2.
- ¹² «Ակնարկ. Անհրաժեշտ Աշխատանք Մը», Ազգակ Օրաթերթ, Պէյրուս, Խ. տարի, թիւ 278 (10628), 31 Յունուար 1967, էջ 1.
- ¹³ G.A. Schotel 18 Մարտ 1967 թուակիր նամակով մը շնորհակալութեան հետ կը գրէր. "the fact that atrocities in Turkey took place some 50 years ago should never be a reason to forget them and let bygones be bygones. But therefore it will be very necessary to keep the lamps burning and to remind the world again and again of her responsibility in this respect."
- ¹⁴ «Ի Գիտութիւն... Հայոց», Նալիրի Շարաթաթերթ, Պէյրուս, 5 Փետրուար 1967, էջ 4.
- ¹⁵ Hikmet Bil, "Dusunceler, Bugun Genosid Nasil Oluyor?" *Yeni Gazette*, Istanbul: Գրութիւնը թարգմանաբար տրուած է Նալիրիի 5 Փետրուար 1967, էջ 4ին վրայ, Նաեւ՝ գրութեան դաջուածքը (քիչէն).
- ¹⁶ Մարմարա Օրաթերթ, Իսթանպուլ, 31 Յունուար 1967. Նաեւ՝ Յուսարեր, Գահիրէ, 20 Փետրուար 1967, թիւ 267, էջ 2.
- ¹⁷ Զաւէն Մարրիան, Հայկական Հարցի Հորիզոններ 1839-2010, Պէյրուս, Սիփան Հրատ., 2012, էջ 118.
- ¹⁸ Այգ Օրաթերթ, Պէյրուս, ԺԴ. տարի, թիւ 4294, 8 Փետրուար 1967, էջ 1, արտատպուած Իսթանպուլի Մարմարայէն.
- ¹⁹ Մամուլ. Կարպիս Կ. Մուրատեան, «Ալ Հանդիստ Զգեցէք Հայերը», Մասիս Շարաթաթերթ, Պէյրուս, ԻԱ. տարի, թիւ 8 (1047), էջ 7, արտատպուած Իսթանպուլի Ժամանակ Օրաթերթի 3 Փետրուար 1967ի թիւէն.
- ²⁰ [Գերսամ Ահարոնեան], Խմբագրական. «Թրքական Մանր Գրգռութիւն Պոլսոյ Հայութեան Դէմ...» Զարթօնք Օրաթերթ, Պէյրուս, 11 Փետրուար 1967, էջ 2. «Տիամկալար Ազատական Մամուլ» սիւնակի տակ, «Զարթօնք» ստորագրութեամբ խմբագրականը

նոյն խորագրով արտատպած էր Պալքար Օրաթերթի՝ Պոստոն, 45րդ տարի, թիւ 41 (18458), 21 Փետրուար 1967, էջ 2ի վրայ:

²¹ «Յեղասպանութեան Նոր Սպառնալիք Պոլսահայութեան Դէմ», *Ժառաջ Գրական-Հասարակական Շարաթաթերթ*, Պէյրութ, Բ. տարի, թիւ 18, 12 Փետրուար 1967:

²² Letters, Erdogan Ulus, Footnote to History, *Newsweek*, Vol. LXIX, No 10, March 6, 1967, International Edition, էջ 2:

²³ [Գերսամ Ահարոնեան], *Խմբագրական. «Թրքական Նենգամիտ Պատասխան», Ջարթօնք Օրաթերթ*, Պէյրութ, 9 Մարտ 1967, էջ 2: Նոյնը արտատպուած «Բամկավար Ազատական Մամուլ» խորագրի տակ նոյն խորագրով եւ «Ջարթօնք» ստորագրութեամբ Պալքար Օրաթերթի՝ Պոստոն, 45րդ տարի, թիւ 62 (18479), էջ 2ի եւ Փարիզի Նոր Ապագայ Թերթի Ա. տարի, թիւ 47, 22 Մարտ 1967, էջ 2ի վրայ:

²⁴ Նոյն:

MY LETTER OF 1967 CONCERNING ARMENIAN DEMANDS TO
NEWSWEEK AND THE CONSEQUENCES
(Summary)

ZAVEN MESSERLIAN

The author, after having read the news article "Appointment in Ankara" in *Newsweek*, wrote a letter to the editor, which was published in the January 23, 1967 issue. The letter stressed that the Soviet Union had no right to guarantee the territorial integrity of Turkey as Armenians rightfully claim part of this territory as theirs. The author added that one should remember that the Armenians were ejected from their homeland of 3000 years and were the victims of the first genocide of the 20th century.

The letter was welcomed by the Diaspora Tashnag and Ramagavar press. However, the Turkish reaction was hostile. The Turkish information Counselor in the USA replied in *Newsweek* with a letter full of lies. A Turkish journalist, Hikmet Bil, threatened the Armenians of Istanbul. The Istanbul-based *Jamanak* daily replied. The Turkish Security Council met on several issues including the Armenian Question. Armenians all over the world replied to the Turkish writer Bil, and letters poured into *Newsweek* in refutation of the Turkish Information Counselor's letter. However, the US weekly did not publish any of them. Three of these letters are presented by the author, who concludes his article with the long letter of Dr. Sarkis Karayan.